

PRIKAZ KNJIGE

Antonija Žižak, Nivex Koller-Trbović, Ivana Jeđud Borić, Ivana Maurović,
Anja Mirosavljević i Gabrijela Ratkajec Gašević

"Udomiteljstvo djece iz dječje perspektive", UNICEF, 2012.

Tekst studije pod naslovom "Udomiteljstvo djece iz dječje perspektive" autorica Antonije Žižak, Nivex Koller-Trbović, Ivane Jeđud Borić, Ivane Maurović, Anje Mirosavljević i Gabrijele Ratkajec Gašević opsega 155 stranica obuhvaća sljedeća poglavlja: Uvod, Ciljevi istraživanja, Metodologija istraživanja, Prikaz rezultata, Zaključci i preporuke, Participacija djece – od aktivnog sudjelovanja ka partnerstvu s istraživačima. Uz to tekst sadrži i uz Literaturu s 53 jedinice i Priloge - predloške za vođenje razgovora.

Autorice navode kao svrhu istraživanja razvijanje novih znanja potrebnih za unapređenje kvalitete udomiteljstva djece, dok opći cilj istraživanja određuju kao upoznavanje i razumijevanje udomiteljstva iz korisničke perspektive udomljenog djeteta bilo da je riječ o trenutno udomljenoj djeci različita uzrasta i profila ili o odraslim nekadašnjim udomljenicima.

U uvodnom dijelu izlažu teorijsku i zakonsku podlogu istraživanja kojim žele dobiti uvid u dječje iskustvo i procjenu životnih okolnosti u kojima je dijete korisnik društvene intervencije. Svoju tezu o važnosti participativnog pristupa korisnika u analizi bilo koje društvene intervencije u svrhu povećanja njezine učinkovitosti podupiru nalazima brojnih recentnih istraživanja koja pokazuju da su djeca pouzdani i vjerodostojni izvjestitelji o tome kako percipiraju i doživljavaju određenu društvenu situaciju još od ranog djetinjstva (6 godina nadalje) pod uvjetom da se primjenjuju razvojno primjereni oblici prikupljanja podataka. Pritom se korisnička perspektiva definira kao način na koji korisnik neke intervencije percipira sebe i svijet oko sebe, a u sklopu toga i intervenciju i kontekst u kojem se intervencija provodi. Autorice također navode kako je udomiteljstvo specifičan oblik skrbi izvan vlastite obitelji u kojem bi se standardi kvalitete skrbi trebali više približavati standardima kvalitete obiteljskog funkcioniranja nego standardima skrbi u instituciji. Stoga drže da za definiranje konceptualnog okvira istraživanja u ovom području valja uzeti u obzir mišljenje stručnjaka, ali i članova obiteljske zajednice, a osobito udomljene djece koja su u fokusu intervencije. Autorice smatraju da ukoliko odrasli ne slušaju djecu i njihovo viđenje određene

situacije, odluke koje se donesu na taj način ignorirajući potrebe i doživljaje korisnika mogu u većoj mjeri imati dugoročne negativne posljedice za djetetovu dobrobit.

Valja napomenuti da se u studiji naglašava činjenica kako u nas općenito nema mnogo empirijskih istraživanja u području udomiteljstva, dok su osobito rijetka ona kojima je polazište perspektiva udomljenog djeteta te je ta činjenica ujedno i predstavljala i važan izvor motivacije autoricama koje su svojim istraživanjem nastojale ispuniti tu prazninu.

U istraživanju su bili obuhvaćeni "glasovi" udomljene djece iz različitih kutova gledanja obzirom na neke specifičnosti koje zaslužuju osobitu pažnju tijekom planiranja, primjene i praćenja takve intervencije. Poduzroci su bili određeni na sljedeći način: udomljena djeca do 12 godina, udomljeni adolescenti, djeca i adolescenti koja su nakon utvrđenog neadekvatnog smještaja u udomiteljskoj obitelji izmještena u dječji dom, odrasli s iskustvom udomiteljstva u djetinjstvu/adolescenciji. Uz to razgovori su još provedeni i s 10-toro biološke djece udomitelja.

Svaka skupina obuhvatila je 10 sugovornika. Sudionici istraživanja bili su djeca i odrasli iz cijele Hrvatske s kojima se stupilo u kontakt preko Centara za socijalnu skrb i dječjih domova, a uz dozvolu resornog ministarstva.

Želeći što autentičnije i vjerodostojnije oslikati različita iskustva udomljene djece autorice primjenjuju vrlo složenu metodologiju kvalitativnih istraživanja u svim koracima počevši od elaboracije etičkih načela i njihove striktno primjene i poštivanja tijekom provedbe cijelog istraživanja, razrade instrumenata i treninga intervjuera, kontroliranja uvjeta u kojima se razgovori provode do pažljivog transkribiranja podataka i kompleksnog pristupa u analizi podataka za svaku skupinu sudionika te u konačnici participacije sudionika u interpretaciji i komentiranju dobivenih nalaza. U pogledu etičke dimenzije autorice naglašavaju kako su svi sudionici sudjelovali tijekom cijelog istraživanja dobrovoljno i uz višestruko potvrđivanje svog pristanka pri čemu su im prethodno bile dane sažete relevantne informacije o temi i svrsi istraživanja,

povjerljivosti podataka i zaštiti privatnosti te o načinu korištenja i prezentacije podataka dobivenih u procesu istraživanja.

Metodološka podloga za analizu podataka bila je tzv. tematska analiza koja se najčešće odvija na dvije razine – semantičkoj i latentnoj. Semantička analiza odnosi se na kategoriziranje tema prema eksplicitnom površinskom značenju izričaja sudionika, dok se pri latentnoj analizi zahvaćaju dublja značenja povezana s interpretacijom sudionika i istraživača. U skladu s ovom distinkcijom analiza podataka provedena je u dvije faze. U prvoj fazi postavljen je okvir za interpretaciju podataka kroz osam tema koje su određene temeljem uvida autorica u sadržaje razgovora i u skladu s ciljevima istraživanja. Te su teme bile sljedeće: razumijevanje razloga za izdvajanje iz biološke obitelji, razumijevanje udomiteljstva kao oblika skrbi, doživljaj statusa udomljenog djeteta, obilježja iskustva, sudjelovanje u donošenju odluka, biološka obitelj iz perspektive djece, udomiteljska obitelj iz perspektive djece, preporuke djece. Uz to za svaku podskupinu sudionika ostavljena je mogućnost dopune tema s obzirom na njihovo specifično viđenje udomiteljske situacije. U ovoj fazi postupak kvalitativne analize intervjua za svaki subuzorak sudionika zasebno uključio je sljedeće korake analize: (1) čitanje cjelovitog teksta intervjua, (2) određivanje jedinica kodiranja, (3) definiranje kodova za svakog sudionika, (4) definiranje kategorija na razini svakog poduzorka, (5) interpretaciju tako dobivenih rezultata za svaki poduzorak sudionika uz argumentiranje kategorija doslovnim citatima sugovornika.

Druga faza tematske analize uključila je sljedeće korake (1) čitanje i sažimanje podataka iz prvog koraka analize, za svaku pojedinačnu temu i za svaku pojedinu skupinu sudionika; (2) povezivanje ključnih obilježja tema za sve skupine sudionika i definiranje kategorija unutar svake teme; (3) interpretacija i formuliranje zaključaka i smjernica.

Ovakva dvostupanjska analiza sadržajno bogatih podataka omogućila je u značajnoj mjeri potvrdu nekih polaznih očekivanja autorica vezanih uz polazišnu tezu o važnosti dječje perspektive za razumijevanje učinaka intervencije za korisnike. Tako u drugoj fazi analize podataka autorice ističu kako je primjerice analiza prve teme o razlozima izdvajanja iz biološke obitelji “na općoj razini rezultirala je potvrđivanjem uvjerenja da je razgovor o razlozima za izdvajanje iz obitelji s udomljenim djetetom u njegovom interesu. Pokazalo se da takav razgovor može biti koristan i na neki način pravovremen u raznim fazama života osoba s iskustvom udomljenog dje-

teta.” (str.115). Isto tako, na drugoj razini tematske evaluacije prepoznata su neka zajednička obilježja doživljaja statusa udomljenog djeteta u svim promatranim skupinama i to: “zadovoljstvo sugovornika statusom udomljenog djeteta, paralelizam doživljaja prihvaćenosti i različitosti te doživljaj uvjetovanosti ostanka u udomiteljskoj obitelji” (str.117).

S druge strane usporedba odgovora različitih poduzoraka pomogla je da se uoče neke specifične i jedinstvene teme svojstvene pojedinim skupinama ili pojedincima. Stoga autorice navode kako je “slika udomiteljstva sukladno doživljajima i opisima sudionika istraživanja, višeslojna je i bogata različitim detaljima i specifičnim razumijevanjima ovisno o njihovoj dobi i životnom iskustvu.”(str.116). Uočava se i promjena u prosudbama u funkciji dobi, odnosno odmaku od uronjenosti u konkretnu intervensijsku situaciju. Tako autorice zaključuju kako se u opisima iskustva sa stručnjacima može primijetiti “kako odrasli sudionici u većoj mjeri opisuju pozitivna iskustva sa stručnjacima, nego što to čine djeca” (str.121). Ipak u skladu s očekivanjima najveće su specifičnosti u opisu doživljaja vezanih uz situaciju udomiteljstva uočene u skupini djece i adolescenata koji su nakon procjene neadekvatnosti smještaja u udomiteljskoj obitelji smješteni u dječji dom.

Nadalje, teme biološke i udomiteljske obitelji obojene su kontrastnim. Dok je tema udomiteljske obitelji iz perspektive djeteta jedna od “najopširnije i najpozitivnije opisanih tema”, s druge strane autorice navode kako je tema biološke obitelji za sve sudionike važna, ali i ponekad mučna te povezana uz nejasna i nepotpuna sjećanja i informacije” (124 str.).

Važan dio analize podataka čine i poruke koje sudionici iskazuju u nastojanju da pridonesu kvalitetnijem udomiteljstvu. Posebno značajne poruke za perspektivu korisničke participacije jesu one koje se odnose na sudjelovanje u donošenju odluka udomljene djece. Iz tih poruka autorice prepoznaju potrebu za “postavljanjem standarda za informiranje djece o odlukama i postupcima koji se donose i primjenjuju pri rješavanju njihovih životnih pitanja.” te nadalje drže kako se tu “otvaraju se pitanja prihvatljivosti pojedinih načina zastupanja i informiranja djeteta i njegovog najboljeg interesa te uključivanja u proces donošenja odluka koje se tiču za dijete važnih životnih pitanja.” (str 122). Općenito govoreći poruke koje su iznijeli sudionici istraživanja, najvećim dijelom upućene su stručnjacima zaposlenim u centrima za socijalnu skrb, ali i autorima socijalnih politika “budući da se dio preporuka odnosi i na promjene koncepta udomiteljstva te promjene zakona.” (str 125.).

U konačnici, nakon čitanja ove studije bogate porukama podjednako na spoznajnoj kao i na emocionalnoj razini, zahvaljujući živom dodiru s perspektivama različitih sugovornika, dobiva se uvjerljiva slika važnosti "usmjeravanja sustava na višestruke mogućnosti" koje se otvaraju unutar ovog tipa intervencije. Ostajući na razini likovnog izražaja može se konstatirati kako se u prvom planu te raskošne freske koju su nam oslikale autorice rabeći široku paletu istraživačkih poteza i tehnika, ističu zaključci kako su djeca kompetentni sugovornici kad je u pitanju njihovo životno iskustvo, te kako je istraživanjem potvrđena važnost informiranja djece o svim ključnim obilježjima za njih potencijalnih oblika skrbi te važnost uključivanja djece kao sugovornika u planiranje i odlučivanje u svim fazama skrbi. Uz to korisnička perspektiva omogućila je prepoznavanje standarda kvalitetnog udomiteljstva koje obuhvaća osiguravanje zdravog

obiteljskog iskustva, osiguravanje uvjeta za pozitivan rast i razvoj, te postizanje općeg osjećaja zadovoljstva djeteta udomiteljskom obitelji.

Na kraju mogu zaključiti da je riječ o iznimno kvalitetnoj fenomenološkoj studiji, koja s jedne strane impresionira metodološkom inovativnošću i temeljitošću autorica u svakom koraku planiranja i provedbe istraživanja, a s druge kognitivno i emocionalno angažira čitatelja bogatstvom sadržaja, vjerodostojnošću navoda te dubinskom interpretacijom nalaza i primjerenošću izvedenih zaključaka

Riječ je o studiji koja u metodološkom smislu daje važan doprinos primjeni kvalitativnih istraživanja, u teorijskom smislu učvršćuje poziciju participativnog pristupa u istraživanjima socijalnih fenomena, a u praktičnom smislu nudi jasne preporuke i smjernice za unapređenje postojećeg sustava udomiteljstva.

**Pripremila:
Vlasta Vizek Vidović**